

İngilis Toyları ilə Bağlı İnanclar

İngiliz Düğünleri ile İlgili İnanclar

Beliefs about English Weddings

Vefa İBRAHİM

Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası,
Humanitar Elmlər Bölməsi, Folklor
İnstitutu, Mərasim Folkloru Şöbəsi, Bakı,
Azərbaycan

Azerbaijan National Academy of Sciences,
Faculty of Humanities, Institute of
Folklore, Ceremonial Folklore Department,
Bakı, Azerbaijan

Geliş Tarihi/Received 29.03.2023
Kabul Tarihi/Accepted 23.05.2024
Yayın Tarihi/Publication Date 30.05.2024

Sorumlu Yazar/Corresponding author:
Vefa İbrahim
E-mail: vefamuradxan@gmail.com

Atıf: İbrahim, V. (2024). İngiliz toyları ilə
bağlı inanclar. *Comparative Turkish
Dialects and Literatures*, (5), 27-34.

Cite this article: İbrahim, V. (2024).
Beliefs about English weddings
*Comparative Turkish Dialects and
Literatures*, (5), 27-34.

Content of this journal is licensed under a Creative
Commons Attribution-NonCommercial-
NoDerivatives 4.0 International License.

XÜLASƏ

Qədim dövrlərdən bu günə qədər keçirilən mərasimlər xalqın mədəniyyətinin, incəsənətinin, xarakterinin öyrənilməsində böyük rol oynayır. Mərasimlər qədim dövrlərdə daha çox dini-magik funksiya daşıyırdısa, sonrakı dövrlərdə onların əksəriyyəti öz funksiyasını itirərək sadəcə əyləncə və ya oyun kimi qeyd olunur. Mərasim folklorunun tədqiqi nəinki bu folklor növünün özünün, ümumiyyətlə söz sənətinin ən qədim qaynaqlarının öyrənilməsi üçün də çox vacibdir. Mərasim folkloru şifahi xalq yaradıcılığının ən qədim növünü təşkil edir. Azərbaycan və Böyük Britaniya xalqlarının ənənəvi adət və mərasimlərinin formalaşmasında tarixi və coğrafi amillərin, genetik və etnik əlaqələrin rolu çox böyükdür. Məqalədə qədim ingilis toyları, onların xüsusiyyətləri, toy mərasimi ilə bağlı qədim adət-ənənələr və inanclar araşdırılır. Bu araşdırmada ingilislərin köhnə toy mərasimləri digər xalqların toy mərasimləri ilə müqayisə edilərək oxşar və fərqli cəhətlər ortaya qoyulur.

Açar sözlər: İngilis, toy, adət, ənənə, gəlin, bəy

ÖZ

Antik çağlardan günümüze kadar düzenlenen törenler insanların kültürünün, sanatının ve karakterinin incelenmesinde büyük rol oynamaktadır. Antik çağlarda törenlerin daha çok dinsel-büyük bir işlevi vardı, ancak daha sonraki dönemlerde çoğu işlevini yitirdi ve sadece eğlence ve ya oyun olarak kutlandı. Törensel halk biliminin, folklorun incelenmesi, yalnızca bu tür folklorun incelenmesi açısından değil, aynı zamanda genel olarak sözlü sanatın en eski kaynaklarının incelenmesi açısından da çok önemlidir. Mərasim folkloru sözlü halk yaradıcılığının en eski türüdür. Azərbaycan və Böyük Britaniya halklarının geleneksel gelenek ve törenlərinin oluşmasında tarihi ve coğrafi faktörlerin, genetik ve etnik ilişkilerin rolü çok büyüktür. Makalede eski İngiliz düğünleri, özellikleri, eski gelenekler ve düğün töreniyle ilgili inanışlar incelenmektedir. Bu çalışmada, İngilizlerin eski düğün törenleri diğer ulusların düğün törenleriyle karşılaştırılarak benzerlikler ve farklılıklar ortaya konmaktadır.

Anahtar Kelimeler: İngiliz, düğün, gelenek, tören, gelin, damat

ABSTRACT

Ceremonies that have been held since ancient times to the present day play a huge role in the study of the culture, art and character of the people. If in ancient times the rituals had a more religious-magical function, then in later times most of them lost their function and were celebrated simply as entertainment or games. The study of ceremonial folklore is very important not only for the study of this type of folklore itself, but also for the study of the most ancient sources of word art in general. Ceremonial folklore is the oldest type of oral folk creativity. The role of historical and geographical factors, genetic and ethnic relations in the formation of traditional customs and ceremonies of the peoples of Azerbaijan and Great Britain is very large. In the article the ancient English weddings, their characteristics, the ancient traditions and beliefs related to the wedding ceremony are studied. In this study, the old wedding ceremonies of the British are compared with the wedding ceremonies of other nations and similarities and differences are revealed.

Keywords: British, wedding, tradition, ceremony, bride, groom

Giriş

İngilis toylarının mərhələləri daha azdır. Bilindiyi kimi, Azərbaycan toylarında təxminən bu mərhələlər var: qızbəyənmə, elçilik, nişan, qız toyu, xınayaxdı, oğlan toyu və s. Bütün xalqlarda olduğu kimi, ingilis mərasimlərində də toyun önəmli yeri var. Ancaq ingilis folklorunda toydan əvvəl qızbəyənmə, elçilik, nişan mərasimlərindən heç biri qeyd olunmur. Araşdırmalara görə, subay oğlanın gənc bir qıza evlilik təklifi çox sadədir. Qədim ingilis adətlərində evlənmək sözü verən oğlanla qız bir-birinə dəfnə ağacının kiçik budağını bağışlayardılar. XVIII əsrin sonlarında Uelsdə belə bir adət formalaşmışdı: evlilik təklif edərkən oğlan qıza bir dəstə gül verirdi, əgər qız razılığa idi, gül dəstəsini qəbul edərdi.

Razılıq olmadıqda isə qız oğlana bir bıçaq verməli idi (Vasiliev, 1995, səh. 398). Bunu da qeyd etmək lazımdır ki, qədim ingilis toy ənənələri sonrakı dövrlərdə bir sıra dəyişikliklərə uğramışdır. Belə ki, hal-hazırda Böyük Britaniyada yaşayan ingilisdilli xalqların adət-ənənələrinə görə, evlilik təklif edən və razılıq cavabı alan oğlan gənc qıza bir üzük bağışlayır (McMahon Lichte, 2001, seh. 3). Birləşmiş Krallıqda subay qız və ya qadınlar da evlilik təklif edə bilirlər. Ancaq bu təklif yalnız dörd ildən bir olan uzun ilin fevral ayının sonuncu - 29-cu günü irəli sürülür (Vasiliev, 1995, seh. 395).

XVI əsrdən XIX əsrə qədər ingilislərdə oğlan və qızın evliliyi valideynlər və ya qohumlar tərəfindən müəyyən edilirdi. Qız və oğlan toya qədər bir-biri ilə tanış olmurdular. Adətən, valideynlər 3 və 7 yaşlarında olan uşaqları bir-birinə ad edirdilər. Uşaqlar bir-birilərini ailə yeməklərində və ya bayram mərasimlərində görürdülər. Xatırladaq ki, belə bir adət Azərbaycanda da olmuşdur. Xalq dilində buna "göbəkəsmə" deyilir (Abdullayev, 2011, səh. 207).

Mövzunun Öyrənilməsi

İstiqlol Böyük Britaniyada vətəndaş evliliyi ilə bağlı fərman 1653-cü ildə verilmişdir, lakin 1753-cü ildə, zadəgan ailələrinin toyları istisna olmaqla, bütün toylar səhər saatlarında 8-dən 12-yə kimi yalnız kilsələrdə rahibin, iki və ya daha artıq şahidin iştirakı ilə kəbin kəsilməli və toy keçirilməli idi. Əgər evlənən cütlüyün yaşı 21-dən az olsa idi, valideynlərdən biri mütləq bu mərasimdə iştirak etməli idi (Vasiliev, 1995, səh. 398).

Adətən, toy mərasimlərinin ən gözəl vaxtı məhsul yığımı və Milad bayramı ərəfəsi sayılırdı, çünki bu müddətdə ərzaq bol olurdu. Onu da qeyd edək ki, qədim ingilislərdə toyun hansı ayda keçirilməsi ilə də bağlı inanclar var. Belə ki, qədim bir ingilis mahnısında da deyilir:

Married when the year is new, he'll be loving, kind and true.

When February birds do mate, you wed nor dread your fate.

If you wed when March winds blow, joy and sorrow both you'll know.

Marry in April when you can, Joy for Maiden and for Man.

Marry in the month of May, and you'll surely rue the day.

Marry when June roses grow, over land and sea you'll go.

Those who in July do wed, must labor for their daily bread.

Whoever wed in August be, many a change is sure to see

Marry in September's shrine, your living will be rich and fine.

If in October you do marry, love will come but riches tarry.

If you wed in bleak November, only joys will come, remember.

When December snows fall fast, marry and true love will last (McMahon Lichte, 2001, səh. 137).

(Tərcümə: *İl yeni olduqda (yanvar ayı) bəy səni sevəcək, mehriban və dürüst olacaq,*

Fevral quşları döllandikdə sən öz həyatına uyğunlaşmayacaqsan.

Mart küləyi əsdikdə evlənsən, həm sevinci, həm də kədəri biləcəksən.

Apreldə evlənə bilsən, həm bəy, həm də gəlin üçün sevinc olar.

May ayında evlənsən, günlərin peşmanlıqla keçər.

İyun gülləri açanda uzaq ölkələr və dənizlər görəcəksən.

İyul ayında toy edənlər gündəlik çörəkləri üçün çox əziyyət çəkməlidirlər.

Kim avqust ayında evlənsə, həyatında çoxlu dəyişikliklər görər.

Sentyabr ayında kilsədə evlənsən, həyatın zəngin və gözəl olar.

Əgər oktyabrda evlənsən, sevgi gələr, zənginlik isə yubanar.

Əgər soyuq noyabrda evlənsən, yadda saxla ki, ancaq sevincli günlər olar.

Əgər dekabr qarı uzun sürsə, evlilik və həqiqi sevgi də uzun sürər).

Göründüyü kimi, ingilislər toy mərasimini məhsul yığımı dövründə (sentyabr-noyabr) keçirilməsini uyğun saymışlar. Onlar may ayında toy mərasiminin keçirilməsini əsla qəbul etməmişlər. Xatırladaq ki, Azərbaycan xalqında da belə bir inanc var. Belə ki, xalqımız may ayında toy mərasiminin keçirilməsini doğru saymır və bu ayı “boş ay” adlandırır.

Qədim ingilislərdə qızın oğlanın evlilik təklifinə cavab verməsi müxtəlif formalarda həyata keçirilirdi. Belə ki, orta əsrlərdə oğlan may ayının 1-də sevdiyi qızın yaşadığı evin qarşısına yemişan qoyardı. Əgər qız yemişanı yerində olduğu kimi yerində saxlasa idi, oğlana razılıq vermiş olurdu, əgər qız yemişanı götürüb əvəzinə gül kələm qoysa idi, bu rədd cavabı kimi qiymətləndirilirdi (Vasiliev, 1995, səh. 399).

Şotlandiyada isə toy mərasimləri XIII əsrdən formalaşmışdır. Məsələn, şotlandların qədim adətlərinə görə, oğlan bir qızı sevdiyini göstərmək üçün içi daşlarla doldurulmuş səbəti kürəyinə alaraq kəndin bir tərəfindən digər tərəfinə aparardı, oğlanın bu hərəkətinə kəndin adamları görürdü, qız oğlanın sevgisinə müsbət cavab vermək istəsə idi, evindən çıxar, oğlanın arxasınca qaçar, onun üzündən öpərdi. Oğlan yalnız bundan sonra səbəti yerə atardı. Bu yolla da o sevdiyi qıza onu çox sevdiyini, ondan əl çəkməyəcəyini, onun sevgisi uğrunda hər çətinliyə dözəcəyini ifadə etmiş olurdu (Vasiliev, 1995, səh. 397). İngilis toy mərasimləri ilə bağlı adət və ənənələrin təhlili onu göstərir ki, Azərbaycan və ingilis toy mərasimləri arasında müəyyən uyğunluqlar var. Məsələn, Azərbaycanın Quba rayonunun bəzi kəndlərində belə adət var: evlənməyə razı olan qız öz razılığını elçi gələnlərin ayaqqabılarını təmizləyib və cütləməklə bildirir (Məmmədova, 2008, səh. 134).

Böyük Britaniyada evlilik günü (toy günü) kilsədə evliliyi qeydə alan şəxs tərəfindən təyin olunur. Həmin şəxs etibarsız nikahların qarşısını almaq üçün evlənəcək cütləri sorğu-sual edir, onların qohumluq əlaqələrini yoxlayır.

İngilis Toylarında İnancların Öyrənilməsi

Istiqlol davridə İngilis toyları adətən iki hissədən ibarət olur: rəsmi və qeyri-rəsmi. Qeyri-rəsmi hissəyə daha az qonaq dəvət olunur. Nəslin müəyyən nümayəndələri toya ailə öhdəliklərinə görə dəvət olunurlar, onlar dəvət edilmədikdə təhqir olunmuş sayılırlar (Lees, 1999, səh. 33).

Ənənəvi ingilis toylarında gəlin və bəydən başqa bir çox adamlar da iştirak edirlər və onların xüsusi rolu olur. Səciyyəvi olaraq bu rollar gəlin və bəyin yaxınları tərəfindən icra edilir. Toy mərasiminin təşkilində yaxından iştirak edənlərdən ən əsası “ushers”- nəzarətçilərdir. Onların vəzifəsi toy mərasiminə gələn qonaqları düzgün yerdə yerləşdirmək, gülləri və dua kitablarını hər kəsə paylamaqdır. Adətən qonaqların oturduqları yer bəyin və ya gəlinin ailə üzvü və ya dost olduqlarına görə təyin olunur. Ön sıralar ümumilikdə yaxın ailə üzvləri, yaxın dostlar üçün nəzərdə tutulur. Belə ki, bir çox toylarda mərasim boyunca gəlin və bəy adamları kilsədə olan mehrabda dayanırlar.

“Gəlin adamları” adlanan toy adamları gəlin atası, şərəf xanım, gül qız və kiçik gəlinlərdən ibarət olur. “Gəlin atası”nın vəzifəsi gəlini yola salmaqdır, əgər gəlinin doğma atası toyda iştirak etməsə, o zaman əmi, dayı və ya qardaş “gəlin atası” ola bilər. “Şərəf xanım” gəlinin ən yaxın rəfiqəsi olur, əgər ailəlidirsə, ona “böyük ailə anası” “matrona” deyə müraciət edirlər. “Gül qız” – 8 yaşına kimi olan kiçik qız uşağıdır ki, toy mərasimində gəlinin qarşısında gül səpir. “Kiçik gəlinlər” 8-16 yaş arasında olan gənc qızlardır, bu yaşda olan qızlar gəlinin qarşısında gül səpmirlər, ona görə də, onlar “kiçik gəlinlər” rolunda çıxış edirlər (McMahon Lichte, 2001, səh. 48).

“Bəy adamları” qrupuna bəyin ən yaxın dostu və ya qohumu olan “şərəf bəylər” daxildir, onların vəzifəsi mərasim boyunca bəyi tək qoymamaq, onu dəstəkləmək və ona dayaq olmaqdır. Toyda 6-10 yaş arası bir oğlan uşağı da iştirak edir, onun vəzifəsi gəlin və bəyin üzüklərini daşımaqdır. İngilis adət-ənənəsinə görə, gəlin və bəy bir-birinin barmağına halqa üzük taxırlar, bu da həyatın başlanğıc və sonunun olmadığını simvoludur.

İrlandiyada isə bəy gəlinin barmağına “Kloddag üzüyü” taxır. Bu üzüyün forması belədir ki, iki əl bir ürəyi tutur və ürək şəklində üzərində isə tac var: ürək sevgini, əl dostluğu, tac isə sədaqəti ifadə edir. İrlandiyada, adətən, nişan üzüklərində “sevgi, sədaqət və dostluq” sözləri yazılır (McCourt, 2003, səh. 221).

1845-1849-cu illərdə İrlandiyada baş verən aclıq dövründə bir çox irland ölkəni tərک etdiyinə görə bu nişan üzükləri də dünyanın bir çox ölkəsinə yayılıb. Üzərində çoxlu simvol olan nişan üzüyü ilk dəfə Qoluey qraflığındakı balıqçı kəndi Kladdağda düzəldilmişdir. Bununla bağlı bir çox rəvayətlər də var (McMahon Lichte, 2001, səh. 13). Əgər bir qadın həmin üzüyü sağ əlinə taxsa, subay, sol əlinə taxsa, evli olduğu bilinirdi. Bu adət dünyanın bir sıra xalqlarında da var.

Hər bir xalqda olduğu kimi, ingilis toylarında da gəlin və bəyin toy günü onların həyatının “ən xoşbəxt gün”ü kimi qeyd olunur, lakin

ingilislərə görə, toy günü bəy və gəlinin həyatında ən gərgin gündür. Çünki, ingilis toylarında bəy və gəlin mərasim boyunca hər kəslə maraqlanmalı, ünsiyyət qurmalı, onları məmnun etməlidirlər. Qonaqların rəyinə görə, bu gənclərin dözümlünün yoxlanması üçün əla testdir.

Toy mərasimi başlandıqda bəy, onun adamları və dəvət olunan qonaqlar kilsədə gəlin və gəlin adamlarını gözləyirlər. Gəlin və atası xüsusi bəzədilmiş maşında və ya həmin gün üçün kirayə edilmiş faytonda kilsəyə gəlirlər və onlar bəyin adamları tərəfindən qarşılanırlar. İlk olaraq kilsəyə bəyin və gəlinin nənə və babaları, sonra valideynləri bəyin adamları tərəfindən müşayət olunaraq kilsəyə dəvət edirlər. Daha sonra gəlin adamları, üzük tutan oğlan və gül səpən qız dəvət olunur. “Gəlin gəlir” (“Here comes the bride”) mahnısının sədalari altında gəlin atası ilə birgə sıraların arasından keçərək mehraba doğru irəliləyir və toy başlayır (McMahon Lichte, 2001, səh. 22-23).

Toy mərasimi zamanı bəy və gəlin bir-biri ilə əhd-peyman bağlayırlar. Qərb mədəniyyətində bu vədlər sevgi, vəfa və daimilik üzərində qurulur.

Bir çox toy əhdnamələri ənənəvi dini mərasimlərdən götürülür, amma indi Böyük Britaniyada cütlüklər təsiredici sevgi şeirlərindən, lirik mahnı sözlərindən istifadə edirlər, bəziləri öz sözləri ilə çıxış edir, bəziləri isə bu sözlərin rahib və ya keşiş tərəfindən deyilməsini istəyirlər (Vasiliev, 1995, s. 397). Şotlandiyada isə kilsə xadimi mərasimdə deyilən sözləri birinci dəfə şotland dilində, ikinci dəfə isə Latın dilində söyləyir (Vasiliev, 1995, səh. 398).

“Əhd-peyman” söyləndikdən sonra üzüklər taxılır. Üzüklər taxıldıqdan sonra rəsmi sənəd imzalanır. Sənəd olmadıqda evlilik rəsmi sayılmır və toy şəhadətnaməsi təqdim olunmur.

Sonra qonaqlar gül ləçəkləri, çiy düyü, şirniyyat ataraq bəy və gəlinə uğur diləyirlər. Kilsənin həyatında bütün qonaqlarla birgə xatirə şəkli çəkdirilir. Gəlin arxası qonaqlara dayanaraq öz gül dəstəsini başı üzərindən onlara atır. İnanca görə, gül dəstəsini tutan şəxs növbəti evlənəcək şəxs hesab olunur. Qədim ingilis adətlərində bəy gəlinin mavi rəngdə olan bel bağını başı üzərindən öz subay dostlarına atar və onu tutan subay şəxs növbəti evlənəcək şəxs hesab olunardı.

Qədim ingilis adətlərinə görə, həftənin üçüncü günü – çərşənbə günü toy üçün ən uğurlu gün sayılırdı və bunu sübut edəcək qədim ingilis mahnısı da var:

Monday for wealth

Tuesday for health

Wednesday the best day of all

Thursday for losses

Friday for crosses

Saturday for no luck at all (McMahon Lichte, 2001, səh. 137).

(Tərcümə: *Bazar ertəsi var-dövlət,*

Çərşənbə axşamı sağlamlıq,

Çərşənbə ən gözəl gün,

Cümə axşamı itkilər,

Cümə günü dava-dalaş,

Şənbə günü uğurun olmadığı gün).

Ancaq mahnının mətnində həftənin bazar günü haqqında bir söz yoxdur. İnanca görə, müasir dövrdə boşanmaların sayının çoxalması toyların adətən şənbə günü olması ilə bağlıdır. Toyların keçirilməsi günü ilə bağlı fərqli inaclar da var. Məsələn, Azərbaycanın Quba bölgəsində toylar, adətən, şənbə və bazar günləri keçirilir. Cümə axşamı və cümə günləri insanların çoxu məscidə gedir, Quran oxuyur, buna görə də həmin günlərdə mərasimin keçirilməsi məqsədə uyğun sayılmır (Məmmədova, 2008, səh. 131)

İngilis adətlərinə görə, insanın ilk toyu “ağ toy” adlanır. Toy günü gəlin ağ paltar geyinməlidir və bu da onun günahsız, eyibsiz və şərəfli olduğuna işarə edir, başındakı ağ duvaq isə onu pis, şər qüvvələrdən qoruyur.

Bir ingilis mahnısında belə deyilir:

Something old, something new

Something borrowed, something blue

And a silver sixpence in your shoe (Owen, 1959, səh. 10).

(Tərcümə: *Bir köhnə, bir yeni,*

Bir borc alınmış və bir mavi lent

Və gümüş qəpik sənin ayaqqabının içində olmalıdır).

Mahnıdakı “köhnə bir şey” sözü gəlin və bəyin evliliyi boyunca onlara sadıq qalan dostlarına işarədir, “yeni bir şey” sözü isə gəlin və bəyin yeni və çiçəklənən xoşbəxt həyatlarının əlamətidir, “borc alınmış əşya” gəlinin ailəsi tərəfindən müvəqqəti olaraq verilmiş qiymətli ailə hədiyyəsidir. Gəlin öz gələcək həyatında xoşbəxt olmaq istəyirsə, bu hədiyyəni mütləq geri qaytarmalıdır. Gəlinlər ya mavi rəngli bel bağı, ya mavi rəngli saç bağı, ya da mavi rəngli ayaq bağından istifadə etməlidirlər. Toy günü gəlin ayaqqabısının içinə var-dövlət rəmzi olan gümüş pul qoymalıdır. Gəlin, adətən, bir qohumunun miras sayılan paltarını geyinməli, ailəyə məxsus olan dini kitabı və ya dua kitabını özü ilə götürməlidir.

Geyimlə bağlı qədim ingilis mahnıları da var:

Married in White, you have chosen right,

Married in Blue, your love will always be true,

Married in Pearl, you will live in a whirl,

Married in Brown, you will live in town,

Married in Red, you will wish yourself dead,

Married in Yellow, ashamed of your fellow,

Married in Green, ashamed to be seen,

Married in Pink, your spirit will sink,

Married in Grey, you will go far away,

Married in Black, you will wish yourself back (Owen, 1959, səh. 78).

(Tərcümə: *Evləndikdə ağ geyinsən, hər şeyi düzgün seçəcəksən,*

Mavi rəng geyinsən, hər zaman dürüst olacaqsan.

Mirvari rəngdə geyinsən, qasırğada, burulğanda yaşayacaqsan.

Qəhvəyi rəng geyinsən, şəhərdə yaşayacaqsan.

Qırmızı geyinsən, özünə ölüm arzulayacaqsan.

Sarı rəng geyinsən, yoldaşından utanacaqsan,

Yaşıl geyinsən, görünməyə utanacaqsan.

Çəhrayı geyinsən, bütün arzuların məhv olacaq.

Boz rəng geyinsən, hər şeyin geri dönməyini istəyəcəksən,

Qara rəng geyinsən, hər şeyin geri dönməsini istəyəcəksən).

Orta əsrlərdə Böyük Britaniyada gəlin və gəlin adamları əsasən eyni rəngdə geyinirdilər. Gəlini bəd ruhlardan gizlətmək, qorumaq üçün duvaqdan istifadə edirmişlər (Rees & Rees, 1961, səh. 378). Hal-hazırda isə gəlinlər bunu mövhumat adlandırırlar və örtünməkdən imtina edirlər.

Ənənəvi İrland toylarında gəlin mavi rəngli paltar geyinir, bu rəng də qədim zamanlarda saflığın rəmzi sayılırdı. 1499-cu ildən gəlinlər ağ rəngli paltar geyinməyə başladılar, bu rəng bakirəliyin və saflığın simvolu idi. Gəlinin gül dəstəsinə mavi lavanda çiçəyi də əlavə olunurdu ki, bu da xoşbəxt, firavan və uzun birgə yaşamağa işarə edirdi (Rees & Rees, 1961, səh. 369).

Toy günü gəlinin hansı rəngdə paltar geyinməsi ilə bağlı Azərbaycanda olan qədim inanclar fərqlidir. Belə ki, gəlin adətən qırmızı paltar geyinər, onun üst paltarı qırmızı xaradan və ya əlvan zəkəriyyə parçasından hazırlanardı. Gəlinin belinə ya qaynana, ya qaynata, ya da yaxın bir qonşu qırmızı kəmərlə bağlayar, gəlinin başına qırmızı duvaq atırdı (Məmmədova, 2008, səh. 133).

İngilis toylarının qeyri-rəsmi hissəsi “qəbul” adlanır, bəy və gəlinin şərəfinə qonaqlıq verilir. Adətən bu qonaqlığın xərci bəyin dostu və ya adamları tərəfindən çəkilir. Qonaqlıqda gəlin və bəyin şərəfinə çoxlu sağlıqlar deyilir.

Rəqs bölməsi gəlin və bəyin ilk rəqsi ilə başlayır. Daha sonra isə gəlin öz atası ilə rəqs edir, bir qədər sonra gəlinin atası ilə rəqsini dayandırır və gəlin bəylə rəqs edir. Bu da gəlinin atasını tərk edəcəyini və gələcək həyatını öz əri ilə davam edəcəyinə işarədir.

Qeyri-rəsmi hissədə ənənəvi olaraq xüsusi hazırlanmış meyvəli qat-qat tort bəy və gəlin tərəfindən kəsilir. Bu tortun bəy və gəlin tərəfindən birgə kəsilməsi və yeyilməsi onların həyatda ilk yeməyi kimi simvolizə edilir və uğur kimi qəbul olunur. Tortun üst hissəsi həddindən artıq meyvə, şəkər və bəzən də spirtdən ibarət olduğundan onu donduraraq bir il və ya daha artıq müddətdə saxlayırlar. Tortun həmin hissəsi evliliyin birinci ilində və ya ilk uşağın doğum günündə yeyilir. Toya dəvət olunan, lakin iştirak edə bilməyənlər üçün kiçik qutuda onların payı xatirə və diqqət əlaməti kimi evlərinə göndərilir (Nikitina, 1993, səh. 68).

İnanca görə, subay qonaqlar toy tortundan bir parçanı öz balıncıları altına qoymalıdır ki, bu, onların gələcək həyat yoldaşlarını daha tez tapmasına kömək etsin (Rees & Rees, 1961, səh. 346).

Toy mərasimi bitdikdən sonra bəy gəlini öz qolları üzərində evin kənarına kimi gətirir və bu da bəyin gəlini bütün çətinliklərdən uzaq tutacağına işarədir.

Toy mərasimləri ilə bağlı qədim ingilis inanclarından biri də “bal ayı”na aiddir. Qədim ingilislər inanırdılar ki, gəlinin toydan sonra bir ay ərzində ballı içki içməsi onun bətnindəki uşağın daha tez formalaşmasına, sağlam inkişafına müsbət təsir edir. Folklor mütəxəssisi Katie Sehornun fikrinə görə, İrlandiyada da “bal ayı” adlanan evliliyin birinci ayı çox məşhurdur. Bu inanca görə, valideynlər qızlarının evlənəcəyi oğlanı qəbul etməsələr, qız özü oğlana qoşularaq gedir və bir ay boyunca ballı çaxır içərək oğlanla birgə yaşayır. Bir aydan sonra qız hamilə olarsa, qızın ailəsi onu və ərinə qəbul etməyə məcburdur (Owen, 1959, səh. 78).

Əslində isə ingilis dilində “bal ayı” birləşməsindəki “ay” sözü “moon”, yəni “göydəki ay” mənasında işlənir. Bu da onu göstərir ki, ingilislərin düşüncəsində “bal ayı” deyilərkən “ən gözəl”, “aylı, işıqlı gecə” nəzərdə tutulur.

Toy mərasimi ilə bağlı ingilislərin aşağıdakı inancları da var:

Bəy gəlinə at nalı formasında olan boyunbağı hədiyyə edir. Gəlin də hər zaman onu boynunda gəzdirir. Bu onları gözləyən uğura işarədir. Bundan başqa bəy gəlinə bir çox toy hədiyyələri bağışlaya bilər və bunların da hər birinin öz mənası var: at nalı-uğur, xaç-sədaqət, kəmərlə evlilik, ürək sevgi, təkrar-sevgi, qıfıl-əmin-amanlıq (Vasiliev, 1995, səh. 299).

Uels toylarında belə bir adət var. Bəyin ən yaxın dostu yağ çəkilmiş bir dilim çörəyi tort kəsilməzdən əvvəl gəlinə verir. Belə hesab edilir ki, bu kiçik dilimə görə doğulacaq uşaqların hamısının gözəl və kiçik ağızları olacaq (Vasiliev, 1995, səh. 398).

XVII əsrdən başlayaraq uelslərin toy mərasimlərində “sevgi qaşıqları” adlanan taxta qaşıqlar görünməyə başlayıb. Bu taxta qaşıqlar bəy tərəfindən hazırlanır və gəlinə hədiyyə olunur. Məqsəd qız atasına bəyin bacarıqlı, zəhmətkeş və yeni quracağı ailəni işləyərək maddi cəhətdən qorumaq imkanını göstərməkdir. “Sevgi qaşıqları” Skandinaviya və Şərqi Avropada da çox məşhurdur (Rees & Rees, 1961, səh. 338).

XVII əsrdə gəlin və bəyin başına buğda töküldülər. Hal-hazırda buğdanı rəngli kağızlı kiçik şirnilər və düyü ilə əvəz edib. İngiltərənin şimalında belə bir adət də var ki, gəlin və bəy kilsədən evə dönərkən onların qonşuluğunda yaşayan bir nəfər bir boşqab dolusu çörək qırıntılarını gəlinin başı üzərindən atır və onları müşayət edən qonaqlar həmin qırıntılardan götürürlər. Bu da uğura işarədir (Vasiliev, 1995, səh. 397).

Qlousesterşayədə XVIII əsrin əvvəllərində cütlüyün başı üzərində böyük bir piroq yarıya bölünürdü. Aberdinşayədə isə yeni evlənənlərin başına arpa tökülürdü (Vasiliev, 1995, səh. 399).

İsveç toylarında isə gəlin ənənəvi tac və ya gül çələngi taxır. Bu isə onun saflığına işarə edir. Toy mərasiminin sonunda həmin gül çələngi yandırılır. Əgər çələng tez yanarsa, bu xoşbəxtlik əlamətidir (Vasiliev, 1995, səh. 297).

İrlandiyada gəlin adət olaraq toy günü saçını hörməlidir. Hörlmüş saç qədim inanclara görə, qadının gücü və uğuru idi. Digər bir uğurun simvolu Müqəddəs Patrik günüdür ki, həmin gün (17 mart) evlənənlər ən uğurlu cütlük adlanırdı (McMahon Lichte, 2001, səh. 56).

Şimali İngiltərədə olan bir inanca görə, əgər evlilik qeydə alınan zaman qəbiristanlıqda boş qəbir olarsa, bu yeni evlənənlər üçün pis bir işarə olar (Vasiliev, 1995, səh. 399).

- Əgər toy günü gəlin ağlamazsa, ona xoşbəxtlik nəsib olmaz (Vasiliev, 1995, səh. 398).
- Berkşir əyalətində belə bir inanc var ki, gəlinlə bəydən hansı 1-ci olaraq kilsədən çıxarsa, o da evdə hakim olar (Vasiliev, 1995, s. 398).
- Yorkşir əyalətində isə evin kandarına ilk ayaq basan evin hakimi olar.
- Qərbi Şotlandiyada belə bir inanc da var ki, əgər gəlin və bəy toy günü yas mərasimi ilə rastlaşarlarsa, bu onlara bəlanın gələcəyini xəbər verər. Əgər ölən şəxs qadın olarsa gəlin, kişi olarsa bəy daha tez ölər (Vasiliev, 1995, səh. 398).
- Böyük Britaniyada bir inanc da var ki, əgər kiçik bacı böyük bacıdan əvvəl ailə qurardısı, böyük bacı mütləq onun toyunda ayaqyalın oynamalıdır. Belə olmasa, o heç vaxt ailə qura bilməz (Vasiliev, 1995, səh. 291).

Böyük Britaniyada may ayı toy üçün ən uğursuz ay sayılır. May qocaların ayı sayıldığı üçün toyu gənclərin ayı sayılan Qədim Roma gənclik ilahəsi Yunonun şərəfinə olan iyun ayında etmək daha doğru sayılır (McMahon Lichte, 2001, səh. 83).

- Keltlərin inancına görə əgər gəlin toy günü toy paltarını cırıb və ya xarab edərsə, bəy də ömürboyu onunla o cür rəftar edər (Vasiliev, 1995, səh. 398).
- Uelslərin inancına görə, əgər gəlin nişan üzüyünü itirər, zədələyər və ya yerə salarsa, gələcək həyat yoldaşı ilə münasibətləri hər zaman korlanar (Vasiliev, 1995, səh. 197).
- Uelsdə belə bir adət var ki, əgər yeni evlənənlərin yoluna daş dıqırlanarsa, bu bədbəxt bir hadisənin olacağını bildirmiş (Vasiliev, 1995, səh. 399).
- Yorkşir əyalətində hesab olunurdu ki, toy tortunu tək kəsən gəlin uşaqsız olar. Gəlin tortu bəylə birgə və bəyin sol əlindən tutaraq kəsməlidir (Vasiliev, 1995, səh. 398).
- Yorkşir əyalətində nigahdan sonra gəlinin valideynləri piroq olan qabı evin üst mərtəbəsinin pəncərəsindən yerə atırlar. İnanca görə, gəlinin xoşbəxtliyi sinan qabın qırıqları qədər olardı. Əgər qab sınmasa, gəlini bədbəxtlik gözləyərdi (Vasiliev, 1995, səh. 397).
- Şotlandiyada yeni evlənənlərə xoşbəxtlik gətirmək üçün nigahdan əvvəl qonaqlar gəlinlə bəyə baş çəkər və bəyin əl-ayağını bağlayaraq onun üzünü hissə bulayardılar (Vasiliev, 1995, səh. 398).
- Cənubi Piverçer əyalətində belə bir adət də var idi ki, kilsədə böyük bir sandığın qapağını tək əllə açan subay qızı fermer oğlana almaq üçün təcrübədən keçirirdilər. Əgər qız həmin sandığın qapağını açma bilməsə idi, o qızı fermerə layiq görmürdülər və hətta oğlanlar da belə qız istəmirdilər (Vasiliev, 1995, səh. 398).
- Bəyin dostları və ya ailə üzvləri gəlin evinə gedərkən yolda kor adam, rahib və ya hamilə qadın görsə idilər, bu uğursuzluq kimi qəbul edilirdi. Əgər onlar yolda keçi, donuz və canavar görsə idilər, bu uğur kimi qiymətləndirilirdi (Vasiliev, 1995, s. 399).
- Gəlin ata evini tərək etməzdən əvvəl güzgüyə baxarsa, bu ona uğur gətirər (Vasiliev, 1995, səh. 147).
- Gəlin kilsəyə gedərkən yolda quzu, qurbağa, hörümçək, qara pişik və ya göyqurşağı görərsə, bu uğur sayılır (Vasiliev, 1995, səh. 399).
- Əgər açıq qəbir, donuz, kərtənkələ, qarğa görərsə, uğursuzluq, rahib və rahibə gördükdə isə bu kasıbcılığa işarə edir (Vasiliev, 1995, səh. 399).
- Böyük Britaniyada toy günü pis hava uğursuzluq kimi qiymətləndirilir, baxmayaraq ki, bəzi xalqların inanclarında yağış bol ruzi və var-dövlət anlamına gəlir. Buludlu səma və güclü külək söz-söhbətli ailə anlamına gəlir. Qar isə zənginlik və saflıq kimi qiymətləndirilir (Vasiliev, 1995, səh. 291).

- Qədim ingilis adətlərinə görə, tortun içinə bir üzük qoyulur və həmin üzük kimin payına düşərsə, o adamı növbəti il böyük uğur gözləyir (Vasiliev, 1995, səh. 355).
- Böyük Britaniyada ayaqqabı ilə bağlı çox məşhur bir inanc var. Əgər toy günü gəlin öz ayaqqabısının içinə gümüş pul qoyarsa, onun həyatı hər zaman xoşbəxt və parlaq keçər (Vasiliev, 1995, səh. 290).
- İngiltərədə çox az bilinən bir adət də var. Gəlinin atası gəlinin bir cüt ayaqqabısını bəyə verir və bəy də onunla gəlinin alnına yavaşca vuraraq gələcək həyatlarında öz hökmlərini bununla sübut edir (Vasiliev, 1995, səh. 290).
- Ayaqqabı ilə bağlı bir inanc da var. Toy mərasimindən sonra qonaqlar gəlin və bəyi yola salarkən onların ardından ayaqqabı atırlar və bu ayaqqabılar ya maşına, ya da onlara dəyməlidir ki, yeni evlənənlərin həyatı uğurlu olsun (Vasiliev, 1995, səh. 291).
- Bir başqa inanc da gəlin və bəyin toy mərasimindən sonra evə gedərkən istifadə edəcəkləri maşının təkərlərinə ayaqqabıların bağlanmasıdır. Məqsəd səs-küy salaraq gəlin və bəyi pis ruhlardan qorumaqdır (Vasiliev, 1995, səh. 398). Azərbaycanda da toy mərasimində ayaqqabı ilə bağlı inanclar var. Məsələn, gəlin toy günü geyindiği ayaqqabının altına subay qızların adlarını sıra ilə yazır və ən tez silinən ad növbəti toyu olacaq qız sayılır.

Nəticə

Qədim dövrlərdən bu günə qədər keçirilən mərasimlər xalqın mədəniyyətinin, incəsənətinin, xarakterinin öyrənilməsində böyük rol oynayır. Mərasimlər qədim dövrlərdə daha çox dini-magik funksiya daşıyırdısa, sonrakı dövrlərdə onların əksəriyyəti öz funksiyasını itirərək sadəcə əyləncə və ya oyun kimi qeyd olunur. Mərasim folklorunun tədqiqi nəinki bu folklor növünün özünün, ümumiyyətlə söz sənətinin ən qədim qaynaqlarının öyrənilməsi üçün də çox vacibdir. Eyni zamanda tədqiqat nəticəsində ingilis toy mərasimləri ilə bağlı adət və ənənələrin təhlili onu göstərir ki, Azərbaycan və ingilis toy mərasimləri arasında müəyyən uyğunluqlar var. Yekun olaraq onu söyləyə bilərik ki, hər bir xalqın folklorunda toy mərasimi önəmli yer tutur. Adət-ənənə və inancların bir qismi öz aktuallığını itirmiş, bir qismi isə forma və məzmununu dəyişdirərək bu gün də davam edir. Toy mərasimlərində icra olunan ritualların elmi araşdırılması xalqların dünya görüşünü öyrənmək baxımından mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

Məqalədə ingilislərin qədim toy mərasimləri ilə bağlı geniş və aydın təsəvvür yaradılır. İngilis toy mərasimlərinin özünəməxsus xüsusiyyətləri konkret faktlarla təhlil edilir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar, çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir.

Finansal Destek: Yazar, bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author have no conflicts of interest to declare.

Financial Disclosure: The author declared that this study has received no financial support.

Ədəbiyyatlar / Kaynaklar / References

- Abdullayev, A. T. (2011). Azərbaycan nağıllarında ailə məişətinin bəzi xüsusiyyətləri haqqında. *Bakı Universitetinin Xəbərləri*, (2), 207-212. <http://static.bsu.az/w8/Xeberler%20Jurnali/Humanitar%202011%204/207-212.pdf>. (In Azerbaijani)
- Lees, C. A. (1999). *Tradition and belief*. Univ Of Minnesota Press.
- Loqinov, K. K. (1993). Semeynie obryadi i verovaniya russkix Zaonejya. Karel'skiy Nauchnyy Tsentr.
- McCourt, M. (2003). *The Claddagh ring: Ireland's cherished symbol of friendship, loyalty and love*. Running Press Adult.
- McMahon Lichte, S (2001). *Irish wedding traditions*. Hyperion
- Məmmədova, X. (2008). Qubanın qədim toy ənənələri. *Dədə Qorqud* (Cild II, səh. 128-137). Nurlan Nəşriyyatı. (In Azerbaijani)
- Nikitina, S. E. (1993). Ustnaya narodnaya kultura i yazikovoe soznanie. [Oral folk culture and language awareness]. Lenand.
- Owen, M. Trefor. (1959). *Welsh folk customs*. Gomerian Press.
- Rees, A., & Rees, B. (1961). *Celtic heritage: Ancient tradition in Ireland and wales*. Thames & Hudson.
- Səfərova, A. (2006). Neftçalada toy adətləri. *Dədə Qorqud* (Cild II, səh. 104-112). Nurlan Nəşriyyatı. (In Azerbaijani)
- Səfərova, M. (2009). Bakı folklorunda nikah və toy mərasimləri. *Dədə Qorqud* (Cild II, səh. 118-125). Nurlan Nəşriyyatı. (In Azerbaijani)
- Vasiliev, S. (Ed.). (1995). *Ensiklopediya sueveriy* [Encyclopedia of Superstitions]. Mif-Lokid.